

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра теорії культури і філософії науки

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____ **другий (магістр)** _____
галузь знань _____ **03 Гуманітарні науки** _____
(шифр і назва)
спеціальність _____ **034 Культурологія** _____
(шифр і назва)
освітня програма **Культурологія** _____
(шифр і назва)
вид дисципліни _____ **обов'язкова** _____
(обов'язкова / за вибором)
факультет _____ **філософський** _____

Завідувач кафедри
теорії культури і філософії науки
_____ (Дмитрій ПЕТРЕНКО)

Харків-2023

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра теорії культури і філософії науки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО

“ 19 ” 06. 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти __ другий (магістр)

галузь знань __ 03 Гуманітарні науки
(шифр і назва)

спеціальність __ 034 Культурологія
(шифр і назва)

освітньо-професійна програма __ Культурологія
(шифр і назва)

вид дисципліни __ обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет __ філософський

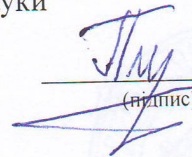
2023 / 2024 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету
Протокол від " 16 " червня 2023 р. № 6

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кандидат філософ. наук, доцент кафедри теорії культури і
філософії науки Тагліна Ю.С.

Програму схвалено на засіданні кафедри на засіданні кафедри теорії культури і філософії
науки філософського факультету
Протокол від " 14 " червня 2023 р. № 11

Завідувач кафедри теорії культури і філософії науки

Дмитрій ПЕТРЕНКО
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Культурологія»

Гарант освітньо-професійної програми «Культурологія»

Ярослав БІЛИК
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету
Протокол від " 14 " червня 2023 р. № 10

Голова методичної комісії філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ
(прізвище та ініціали)

рівень вищої освіти __ перший (бакалавр)

галузь знань __ 03 Гуманітарні науки

спеціальність __ 034 Культурологія

(номер і назва)

освітньо-професійна програма __ Культурологія

(номер і назва)

вид дисципліни __ обов'язкова

(обов'язкова / за вибором)

факультет __ філософський

2023 / 2024 навчальний рік

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «**Екологічна культура**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

Магістра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

галузь знань **03 – Гуманітарні науки**

для спеціальності **034 - Культурологія**

освітньо-професійна програма **Культурологія**

другий (магістерський) рівень

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є відтворення цілісного образу етнічно обумовленого екологічного буття, вивчення розвитку екологічної культури. Основний зміст включає: аналіз соціально-психологічних рис (почуттів, ціннісних установок, емоційно-вольових якостей, національно-психологічних установок), що властиві народу на певному етапі розвитку. Розгляд системи особливостей національного характеру українців, її формування під впливом факторів навколишнього середовища. Вплив на нинішню екологічну ситуацію в Україні таких характеристик характеру як індивідуалізм, екзекутивність, інтровертивність, толерантність та емоційно-естетична домінанта. Вивчення різноманіття підходів до вивчення українського етносу. Розуміння екологічної культури як специфічно людського способу адаптації в біосфері. Ментальні джерела екологічної культури українського етносу. Знання та вміння тлумачити особливості відносин людини і природи, навички самостійної роботи з текстами під час реферування, вміння висловлювати і формулювати свій власний погляд на екологічну ситуацію в Україні..

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

розгляд системи особливостей національного характеру, її формування під впливом факторів навколишнього середовища;

вплив на нинішню екологічну ситуацію таких характеристик характеру як індивідуалізм, екзекутивність, інтровертивність, толерантність та емоційно-естетична домінанта;

вивчення різноманіття підходів до вивчення українського етносу;

розуміння екологічної культури як специфічно людського способу

адаптації в біосфері;

ментальні джерела екологічної культури українського етносу;
знання та вміння тлумачити особливості відносин людини і природи,
навички самостійної роботи з текстами під час реферування,
вміння висловлювати і формулювати свій власний погляд на екологічну ситуацію.

1.3. Кількість кредитів 4

1.4. Загальна кількість годин 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-й
Семестр	
3-й	-й
Лекції	
18 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
9 год.	год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
93 год.	год.
Індивідуальні завдання	
Контрольна робота	

1.6. Заплановані результати навчання

- здатність розуміння екологічної культури як специфічно людського способу адаптації в біосфері, ментальні джерела екологічної культури українського етносу;
- знання та вміння тлумачити особливості відносин людини і природи,
- знання про основні закономірності розвитку української культури, її суспільної думки, історичного досвіду;
- поглиблені знання про сучасну українську екологічну культуру
- випускник демонструє поглиблені фахові знання з теорії та історії культури, екологічної культури;
- здатність застосовувати знання на практиці.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Особливості формування характеру українського етносу.

Аналіз соціально-психологічних рис (почуттів, ціннісних установок, емоційно-вольових якостей, національно-психологічних установок), що властиві народу на певному етапі розвитку. Розгляд системи особливостей національного характеру українців, її формування під впливом факторів

навколишнього середовища. Вплив на нинішню екологічну ситуацію в Україні таких характеристик характеру як індивідуалізм, екзекутивність, інтровертивність, толерантність та емоційно-естетична домінанта.

Тема 2. Різноманіття підходів до вивчення українського етносу.

Культурно-компаративний підхід до вивчення українського етносу. Екологічний підхід до вивчення українського етносу. Історичний підхід до вивчення етносу. Антропо-біологічний підхід до вивчення українського етносу. Соціально-економічний підхід до вивчення українського етносу. Діяльнісний підхід до вивчення українського етносу. Роль діяльнісного підходу у вивченні екологічної культури як адаптивної діяльності етносу

Тема 3. Екологічна культура як специфічно людський спосіб адаптації в біосфері.

Екологічні кризи. Характеристика. Антропогенні екологічні кризи. Класифікаційні моделі антропогенних екокриз. Історичні аспекти динаміки природи і культури. Динаміка світоглядних основ екологічної культури. Духовні підстави екологічної кризи. Вчення про ноосферу В.І. Вернадського

Тема 4. Ментальні джерела екологічної культури українського етносу.

Природні мотиви в прикладному мистецтві. Практичне застосування знань про природу в медицині. Екологічна детермінація символів усної народної творчості українського етносу. Екологічні детермінанти релігії

Тема 5. Особливості культури техногенного світу. Економічні, політичні та освітні засади екологічної кризи. Перспективи виходу з екологічної кризи.

Особливості відносин людини і природи в Україні на межі ХХ і ХХІ століть. Філософія екологічної кризи (В. Хесле). Економічні причини сучасної екологічної кризи. Пошук моделі стійкого економічного розвитку України. Співвідношення екології і політики. Україна на шляху до формування екологічної політики. Екологічна освіта на Україні: обмеженість картезіанського підходу. Можливі шляхи формування майбутньої екологічної освіти. Вплив характеру українського етносу на екологічну культуру та формування екологічного імперативу. Формування екологічного мислення.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	Усього	у тому числі			
Л		п	інд	с/р	
1	2	3	4	5	6

Розділ 1. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ					
Тема 1. Особливості формування характеру українського етносу.	9	3	1		8
Тема 2. Різноманіття підходів до вивчення українського етносу.	9	3	2		8
Контроль 1	2				2
Розділ 2. ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОСУ: МЕНТАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА					
Тема 3. Екологічна культура як специфічно людський спосіб адаптації в біосфері.	9	3	2		8
Тема 4. Ментальні джерела екологічної культури українського етносу.	9	3	1		8
Сучасна екологічна ситуація в Україні: перспективи	20	3	1		8
Тема 5. Особливості культури техногенного світу. Економічні, політичні та освітні засади екологічної кризи на Україні. Перспективи виходу з екологічної кризи	20	3	2		9
Контроль 2	2				2
Індивідуальне завдання – Контрольна робота	10				10
Усього годин	120	18	9		93

4. Теми семінарських (практичних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Особливості формування характеру українського етносу.	1
2	Тема 2. Різноманіття підходів до вивчення українського етносу.	2
3	Тема 3. Екологічна культура як специфічно людський спосіб адаптації в біосфері.	2
4	Тема 4. Ментальні джерела екологічної культури українського етносу.	1
5	Сучасна екологічна ситуація в Україні: перспективи	1
6	Тема 5. Особливості культури техногенного світу. Економічні, політичні та освітні засади екологічної кризи. Перспективи виходу з екологічної кризи.	2
	Разом	9

5. Самостійна робота

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
-------	--------------------------------	-----------------

1	Опрацювання теми: Поняття «етнос» та основні підходи до його визначення. Поняття етносу в концепції етногенезу Л.Гумільова. Етнос та його середовище в концепції Ю. Бромлея.	13
2	Опрацювання джерел до теми: Етнічна свідомість та етнічна самосвідомість. Етнічні стереотипи. Поняття «етнічна особистість». Етнічна особистість і національний характер. Маргінальна особистість.	20
3	Опрацювання джерел до теми: Особливості природних екологічних криз. Вчення про ноосферу (П. Тейяр де Шарден).	20
4	Формування екологічної культури українського етносу (формування системи прикмет і традицій)	20
5	Підготовка контрольної роботи. Реалізація індивідуальної свободи при вирішенні екологічних проблем у техногенному суспільстві. Філософські проблеми екологічної освіти.	20
	Разом	93

6. Індивідуальне навчально-дослідне завдання з курсу «Екологічна культура» не передбачається.

Питання до контрольних робіт з курсу «Екологічна культура»

1. Основні властивості українського менталітету та їх вплив на екологічну культуру.
2. Традиційні народні знання українців про природу.
3. Екологічні джерела релігійних вірувань українців.
4. Слов'янські культурні джерела: міфологічний простір язичництва.
5. Вплив оточуючого середовища на український етногенез.
6. Єдність людини та природи як філософська проблема.
7. Історичний розвиток уявлень про природу.
8. Дуалізм у відносинах людини із природою.
9. Філософія та вирішення екологічних проблем.
10. Глобальна екологія та проблеми української культурної традиції.
11. Проблеми та перспективи взаємодії техногенного суспільства із природою.
12. Глобально-екологічні аспекти розвитку суспільства.
13. Сучасні екологічні проблеми України: причини їх виникнення та можливі шляхи їх розв'язання.
14. Динаміка світоглядних підстав екологічної культури
15. Архетипи екологічної культури
16. Екологічне знання в системі культури сучасної людини

17. Екологія і культура: зміна пріоритетів в оцінці альтернатив
18. Ранні етапи історичної взаємодії суспільства та природного середовища
19. Екологічна криза: загальний аналіз
20. Екологічна криза як криза соціальності
21. Специфіка кризових явищ в Україні

7. Методи контролю

Поточний контроль (за результатами семінарських занять), підсумковий контроль (підсумкова контрольна робота після 1 розділу, контрольна після 2 розділу), підсумковий іспит.

8. Схема нарахування балів.

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Екзамен	Сума
Відвідуван		Розділ 1					Контрольна робота	Індивідуальне завдання	Разом		
Л	С	T1	T2	T3	T4	T5					
5	5	6	6	6	6	6	20	-	60	40	100

Примітка. Отримання протягом семестру 40 балів є необхідною умовою допуску студента до підсумкового семестрового контролю.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	Чотирирівнева шкала оцінювання	Дворівнева шкала оцінювання
90-100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основні джерела:

1. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): Монографія. – К.: Либідь, 2001.–334с.
2. Barry Commoner. The Closing Circle: Nature, Man, and Technology. Knopf, 1971 - 326

стор.

3. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: навч. Посібник / фонд "Відродження", трансформація гуманітарної освіти в Україні. – К.: Заповіт, 1996. – 350 с.
4. Крисаченко В. С., Хилько М.І. Екологія. Культура. Політика: концептуальні засади сучасного розвитку. – К.: «Знання України», 2002. – 598 с.
5. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія: навч. Посіб. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
6. Попович М.В. Нарис історії України. – 2-е вид., випр. – К.: "АртЕк", 2001. – 728 с.: іл.
7. Pierre Teilhard de Chardin The Phenomenon of Man. HarperCollins, 4 лист. 2008 р. - 320 с
8. Vittorio Hösle, Philosophie der ökologischen Krise. München, 1991
9. Юрій М.Т. Етногенез та менталітет українського народу. – 2-е вид., доп. – К.: Таксон, 1997. – 237 с.

Допоміжна література:

1. Андрусів С. Ім'я гелленів. Про національний характер українців // Дзвін. -1993. - № 10. -12. -QUO-115.
2. Антонович Д. Скорочений курс історії українського мистецтва. -Прага,1923.-210с.
3. Багалій Д.І. Очерки з історії української культури// Харків. істор.-філолог. общ-ва. - Т. 20. -1911. - 624 с.
4. Бичко А.К. Культурна матриця українського менталітету // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Редкол. Ю.І. Римаренко (відп. ред.). - К.: Довіра, Генеза, 1996. - С. 88.
5. Бичко І.В. Пошуки етнічно-національної ідентичності в філософській думці Київської Русі // Вісник ХНУ. - Серія "Теорія культури і філософія науки". – Харків - Суми. - 2001. - № 501. - С. 38-44.
6. Бичко І.В. Українська ментальність: проблема гуманізації вищої освіти // Розбудова держави. -1993. - № 3. - С. 57-64.
7. Бойко В.А. Соціальний характер: поняття, структура та особливості національного прояву. – Х.: Б.в., 2002. – 18 с.
8. Бокань В.А., Польовий Л.П. Історія культури України: навч. Посіб. – К: МАУП, 2001. – 2-ге вид., доп. – 256 с.
9. Болдецька О.А. Етнічна самосвідомість в українсько-російському прикордонні: Автореф. дис... канд. соціолог. наук:22.00.01. - Харків, 1996. -24с.
10. Борисенко В.К. Нариси з історії української етнології 1920-1930 років. – К.: Унісерв, 2002. – 92 с.
11. Васільєв В. Деякі роздуми з приводу терміну "менталітет" // Розбудова держави. - 1993. - № 11. - С. 50-54.
12. Вернадский В.І. Філософські думки натураліста. – Наука, 1988. – 520 с.
13. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології. - К.: Мистецтво, 1995. - 236 с.
14. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис., т. 2 – К.: МВП "Оберіг", 1991. – 447 с.
15. Воропай О. Звичаї нашого народу. - К.:АТ «Оберіг», 1993. - 592 с.
16. Вирост Й.С. Національна самосвідомість: проблеми визначення й аналізу// Філософська та соціологічна думка. –1989.-№7.-с. 11-19

17. Гетало Г.Є. Онтологія ментальності: філософсько-культурологічний аналіз: Автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.04.-Харків, 1993. -19 с.
18. Гнатенко П.І. Український національний характер. – К: Док-к, 1997. – 114 с.
19. Горленко В.Ф. Нариси з історії української етнографії та російсько-українських етнографічних зв'язків. К.: Наук. Думка, 1964. – 248 с.
20. Горський В. Історія української філософії: Курс лекцій. - К.:Наукова думка, 1997. - 286 с.
21. Горський В. Україна в історико-філософському вимірі // Філософська і соціологічна думка. -1993. - № 2. - С. 10-31.
22. Грушевський М. Духовна Україна: 36. творів. - К.: Либідь, 1994. -558с.
23. Грушевський М. Культурно-національний рух на Україні в ХУІІ -ХУІІІ віці. - Київ-Львів: Друк.Кульженко, 1912. - 248 с.
24. Гумільов Л.Н. Етногенез и біосфера Земли. 3-е вид. – Л.: 1990. – 528 с.
25. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): Монографія. – К.: Либідь, 2001.–334с.
26. Дорошкевич В. Ментальність України і проблеми її державності // Розбудова держави. -1992. - № 7. - С. 20-27.
27. Енциклопедія українознавства. У 5-ти т. - Київ-Львів, 1993-1996. -2000 с.
28. Єфименко О.Я. Історія України та її народу. - К.: Наукова думка,1992.-460с.
29. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. - К.: Основа, 1993. -126 с.
30. Іларіон, митрополит. Дохристиянські вірування українського народу: історично-релігійна монографія. К.: АТ “Обереги”, 1991. – 424 с.
31. Історія української культури / За загал. Ред. І. Крип'якевича. – 3-тє вид., стереотип. К.: Либідь, 2000. – 656 с.
32. Канигін Ю. М. Душа та менталітет // Вісник НАН України. - 1994. - №5.-С. 44-53.
33. Качкан В.А. Українське народознавство в іменах. К.: Либідь, 1995. – 287 с.
34. Килимник С. Український рік у народних звичаях в історичному освітленні, кн.1, т.1 – К.: АТ “Обереги”, 1994, - 400с.
35. Кремень В., Табачник Д., Ткаченко В. Україна: альтернативи пошуку. Критика історичного досвіду. - К.: ARCEUKRAINE, 1996. - 794 с.
36. Кримський С. Ціннісно-смісловий універсум як предметне поле філософії // Філософська і соціологічна думка. -1996. - № 3-4. - С. 102-116.
37. Крисаченко В.С. Діалектика чи метафізика? : Боротьба двох концепцій розвитку в сучасному природознавстві. – К.: т-во “Знання” УРСР, 1988. – 46с.
38. Крисаченко В.С. Природні катастрофи: легенди, гіпотези, факти. – К.: Політвидав. України, 1989. – 116 с.
39. Крисаченко В.С. Екологія і культура. – К.: Наук. Думка, 1991. – 260 с.
40. Крисаченко В.С. Обрії ноосфери: соціально-світоглядні аспекти гармонізації взаємин людини і природи. – К.: т-во “Знання” УРСР, 1991. – 48 с.
41. Крисаченко В.С. Україна: людина в дзеркалі природи. – “Український Світ”, №1-2, 1993. – с. 6-9.
42. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: навч. Посібник / фонд “Відродження”, трансформація гуманітарної освіти в Україні. – К.: Заповіт, 1996. – 350 с.
43. Крисаченко В.С. Українознавство: хрестоматія-посібник: у 2 кн.—К.: Либідь, 1996-1997. 351, 463 с.
44. Культура і побут населення України / за ред. Наулко В.І. – К.: Либідь, 1991. – 232 с., іл.
45. Кульчицький О. Риси характерології українського народу – Мюнхен-Нью-Йорк, 1949, 800 с.
46. Кульчицький О. Світовідчуття українця. Українська душа – К.: Фенікс, 1992. – с 48

47. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук/ Укр. вільн. ун-т; Упоряд., наук. ред. А. Карась. - Мюнхен - Львів, 1995. - 164 с.
48. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість – К.: Знання-Прес, 2001. – 591с.
49. Лисий І. Менталітет і духовна культура українців / Філософ. і соціол.думка – 1995- № 11-12 – с. 37-59.
50. Липинський В.Релегія і церква в історії України. - Нью-Йорк: Булава.-1956.-III с.
51. Малахов В. А. Нація в полі культури (Запрошення до дискусії) // Філософ. і соціолог. думка. - 1991. - №8. - С. 94-105.
52. Макарчук С.А. Етнографія України. – Львів: Світ, 1994. – 520 с.
53. Мокрий В. Церква в житті українців. - Львів - Краків - Париж: Просвіта, 1993. -106 с.
54. Націоналізм. Антологія/ Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. - К.: Смолоскип, 2000. - 872 с.
55. Нечуй - Левицький І. Світогляд українського народу. - К.:АТ «Обереги». - 1992. - 87 с.
56. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. – К.: Фірма “Довіра”, 1992. – 141 с.:іл..
57. Одум Ю. Екологія: В 2-х т. 1986. – Т.1.- 328 с.; Т.2. – 376 с.
58. Орлова Т., Скорик Л. Етнічні архетипи в українській сакральній архітектурі // Українське сакральне мистецтво: традиції, сучасність, перспективи: Матеріали міжнар. наук. конференції. Львів, 4-6 травня 1993 р. -Львів, 1994. - С. 35-45.
59. Павленко В.М., Таглін С.О. Етнопсихологія: навч. Посіб. – К.: Сфера, 1999. – 408 с.
60. Пахльовська О. Симбіоз культури та ідеології в Україні XVII ст. // Україна XVII ст. між Заходом та Сходом Європи: Матеріали 1-го укр. - італ. симпозіуму 13 -16 вересня 1994 р.- К., 1996. - С. 85-113.
61. Печчеї А. Людські якості. – Прогресс, 1985. – 312 с.
62. Пірен М.І. Основи етнопсихології. – К.: Б.в., 1998. – 434 с.
63. Пірен М.І. Етнополітичні процеси в сучасній Україні: навч. Посібник/ К.: Б.в., 1999. – 206 с.
64. Подолинський С.А. Життя і здоров'я людей на Україні. – 1879.- 244 с.
65. Попович М.В. Нарис історії України. – 2-е вид., випр. – К.: “АртЕк”, 2001. – 728 с.: іл.
66. Прислів'я та приказки: Природа. Господорська діяльність людини / АН УРСР. – К.: Наук. Думка, 1989.-с.35,47,51-52.
67. Рябчук Микола. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. – К.: Часопис “Критика”, 2000. – 303 с.
68. Сміт Д. Національна ідентичність. - К.: Основи, 1994. - 260 с.
69. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – К.: Наук. Думка, 1992. – 226 с.
70. Україна: людина, суспільство, природа. – К.: Наук. Думка, 1995. – 111 с.
71. Україна в 20 столітті (1900-2000): зб. Документів і матеріалів. – К.: Вища школа, 2000. – 351 с.
72. Україна в 18 столітті між Заходом та Сходом Європи. Укр.- італ. Симпозіум. – К.: Венеція, 1996. – 600 с.
73. Українська діаспора. К.: Чикаго, 1994. – 181 с.
74. Українська душа. - К.: Фенікс, 1992. -128 с.
75. Українське народознавство: зародження, розвиток, перспективи. – ХДПІ, Х., 1992. – 20 с.
76. Філософія. Антропологія. Екологія 2001: ноосферна альтернатива та нові пізнавальні стратегії. – К.: Стилос, 2001. – 338 с.

77. Фурман А.В. Психокультура української ментальності. – Тернопіль: економічна думка, 2002, 131 с.
78. Цехмістро І З. Постмодернізм і реляційний холізм у філософії науки // Сучасність. - 1998. - № 9. - С. 91-101
79. Цехмістро І.З. Україна: шлях у майбутнє через повернення до себе // Сучасність. - 2000. - № 10. - С. 68-82..
80. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. - К.:УКСП "КОбза", Орій, 1992. - 203 с.
81. Шлемкевич М. Загублена українська людина. – К.: МП “Фенікс”, 1992.—157 с.
82. Шлемкевич М. Душа і пісня // Укр. душа. - К.: Фенікс, 1992.- С. 97-112.
83. Щербаківський Д.М. Сторінка з української демонології// Українці. – К.: Либідь, 1991, 554 с.
84. Екологія і освіта: проблеми теорії і практики / тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 20-21 квітня 1994 р., Умань, 1994
85. Екологія і культура. – К.: Наукова думка, 1991. – 260 с.
86. Етнос і соціум / Попов Б.В. та ін.; АН України, ін-т філософії. – К.: Наук. Думка, 1993. –170 с.
87. Юрій М.Т. Етногенез та менталітет українського народу. – 2-е вид., доп. – К.: Таксон, 1997. – 237 с.
88. Яворівський В.О. Що ж ми за народ такий? : Публіцистика. – К.: Український письменник, 2002. – 348 с.
89. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. – Мюнхен: Укр.. вільний ун-т, 1993. – 217 с.
90. *Stepin V. Philosophical Cognition in the Dynamics of Culture (vor XVIII World Congress of Philosophy). M., 1988;*
91. *Stepin V. Philosophy and the Images of the Future. XIX World Congress of Philosophy. Book of Abstracts. M., 1993.*
92. *Hosle V. Philosophie der ökologischen Kriese. München, 1991. S. 27.*
93. *Mediaevalia ucrainica: Ментальність та історія ідей. - К., 1992. -С.118.*
94. *Biological invasions a global perspective. 1989 / J.A. Drake et al. (eds.) SCOPE 37. New York Wiley. 525 p.*
95. *Pimm S. L. 1991 The balance of Nature? Chicago & L The University of Chicago Press. 434 p.*
96. *Berry J.W/ Accultural Stress – Allyn & Bacon, 1996, 217 p.*
97. *Hutnik N. Etnik Minoriti Identity a social perspective.- Oxford Clarendon Press, 1991*
98. *Jenkins R. Socsal identy. – London Routledge, 1998*

Інтернет-джерела

1. **Екологічна освіта, виховання і культура.** Режим доступу: https://pidruchniki.com/1821071256691/ekologiya/ekologichna_osvita_vihovannya_kultura
2. Екологічна освіта та принцип відповідальності майбутнього фахівця. Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/download/2174/2472/>
3. Концепція екологічної освіти України. Режим доступу: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-148B3B2021C2C/list-B407A47B26>
4. Проект «Екологічна освіта майбутнього». Режим доступу:

http://www.kname.edu.ua/index.php/2528-
%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82-
%C2%AB%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D
0%BD%D0%B0-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0-
%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0
%B3%D0%BE%C2%BB

5. ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ТА ЗАВДАННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ. ЗАКЛАДІВ.

Режим доступу:

<https://core.ac.uk/download/pdf/144955006.pdf>